UŽBAIGTI PILIAVIETĖS TYRINĖJIMAI PLATELIŲ EŽERO PILIES SALOJE

Vladas ŽULKUS

Platelių piliavietė Platelių ežero Pilies saloje yra saugoma kaip archeologijos paminklas (A 809P). Pilies sala tyrinėta 1997 (kasinėta salos ŠV dalyje) ir 2001–2005 m. Statinių liekanos salos R krašte pirmą kartą buvo aptiktos 2001 m. Bendras 2001–2005 m. ištirtas plotas sudarė 347 m^2. Tyrinėjimus vykdė BRIAI. 2005 m. plote 7 buvo ištirta 86 m^2. Jame buvo toliau atkasamos statinio liekanos P kryptimi, paežerėje (XXXIII pav.). Ploto vietoje terenas kasmetinės ežero paviršiaus niveliacijos duomenimis buvo H_{abs} apie 149,0–150,5 m. Jis aukštėjo P kryptimi, kur prasidėjo kranto pylimas.

2005 m. plotas 7 buvo prijungtas prie 2001 m. ploto 2 P sienos. Tai buvo kraštinis, labiausiai į P nutolęs plotas. 40–50 cm gylyje ant įžeminio priemolio buvo atkasti skiediniu nesurištų akmeninių pamatų pėdsakai. Akmenys nedideli, 10x15; 15x20 cm, rečiau iki 50 cm dydžio.

Lygiagrečiai ežero krantui tęsėsi gana padrikos akmenų eilės – ankstesniuose plotuose atidengtų skiediniu nesurištų akmeninių pamatų tęsinys. Ploto P dalyje tebuvo tik padriki akmenys. Išpjovoje į R (ežero pakrantę) aptiktos akmenų sankaupos – fragmentiški į ežero vandenis slenkant krantui suardyti buvusio statinio pamatų pėdsakai. Buvusio gynybinio statinio P kraštą žymėjo tik paskiros nedidelių akmenų, plytgalių ir smulkaus plytų laužo sankaupos. Stulpavie-čių nebuvo pastebėta. P krašte rastas kompaktiškesnis apie 4 m^2 akmenų plotelis, kuris gali žymėti čia stovėjusio medinio bokš-to vietą. Toliau į P yra jau gana aukšti natū-ralūs pylimai.

Radinių, kaip ir anksčiau kasinėjant, beveik nebuvo. Rasti tik vieno puodo fragmentai. Puodas žiestas ar tik apžiestas, jo angos skersmuo buvo apie 15 cm, puodo briauna yra trumpa, I tipo. Labai sukelti petukai dekoruoti dviem eilėm įrėžtomis plačiomis bangomis. Puodo dugnas be kojukės, jis džiovintas ant pabarstyto smėlio.

Iš to, kas buvo atkasta 2001–2005 m., yra akivaizdu, jog šioje vietoje žema salos pakrantė buvo sutvirtinta ilgu ištisiniu medi-niu rentininiu pastatu – siena su akmeniniais, nesurištais skiediniu pamatais. Vienur pamatus sudarė tik viena eilė akmenų, kitur – dvi ir trys. Apie 5–5,5 m pločio statinys pae-žere tęsėsi mažiausiai 50 metrų. Ilgasis pastatas buvo suskirstytas į apie 3 m pločio atskiras patalpėles su prieangiais. Pastatų vi-duje kai kur išilgai yra stovėję stulpai stogams paremti. Š krašte gynybinis statinys už-sibaigė greičiausiai mūriniu bokštu (žr. *ATL 2004 metais*, V., 2006, p. 138–139). Ten, aukš-tesnėje vietoje, kur šalia ežerėlio prasideda natūralus pakrantės pylimas, buvo aptiktas mūro fragmentas. Ant akmeninių pamatų (jų plotis ne mažesnis kaip 1 m) yra stovėju-sios plytinės sienos. Rastas statinio PV kam-pas, o jo R dalis jau nuplauta ežero. Jis su-mūrytas XIV–XV a. būdingo formato ply-tomis su braukomis, daugelis kurių yra cha-rakteringos „duonos kepaliuko" formos iš-gaubtu viršumi. Mūras surištas molio skie-diniu.

Spėjama, kad ir P krašte įtvirtinimai galėjo užsibaigti bokštu, tačiau šis buvo medinis. Toliau į Š ir į P salos aikštelę saugojo aukšti ir statūs į ežero pusę natūralių pylimų skardžiai, ant kurių senovėje galėjo stovėti palisadų užtvaros. Pilies salos R pakrantėje ištirto gynybinio statinio tikslesnis datavimas vis dar lieka neaiškus, spėjama jį stovėjus XV a.

Tokį datavimą patvirtintų ir atsitiktiniai radiniai bei istoriniai šaltiniai. XIII–XIV a. šaltiniuose Platelių vardo nerandame – tuo metu čia, matyt, buvusi dar nereikšminga gyvenvietė. Wapowskio 1526 m. ir Olaus Magnus 1539 m. žemėlapiuose Pilies saloje jau nupiešta pilis (E. Jäger, *Prussia–Karten 1542–1810*, Weißenhorn, 1982, S. 18, 37). 1585 m. inventoriuje yra aprašytos tik medinės pilies liekanos (*Акты издаваемые Виленскою археографическою комиссиею*, Вилна, 1887, t. XIV, c. 297). Pilies salos statiniai tiek raštijoje (*Słownik geograficzny królewstwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, Warszawa, 1887, t. VIII, p. 525), tiek žmonių pasakojimuose paprastai yra siejami su karalienės Bonos dvaru. Šioje saloje nuo seno randama akmeninių sviedinių ir senovinių plytų. Tarp Pilies salos ir Šventorkalnio pusiasalio po vandeniu esančios senovinio tilto liekanos traukė dėmesį dar XIX a. (Dziennik badanń archeologicznych od stycznia 1881 roku do 1 stycznia 1888 roku Tadeusza Dowgirda, *Vilniaus universiteto Rankraščių skyrius*, f. 1, b. 397).

Kasinėjimai parodė, jog Pilies saloje XIV–XVI a. yra buvę medinių gynybinių pastatų, o aukštame ŠV krante rasti ir mūrinio pastato pėdsakai (1997 m.). 1565–1566 m. inventoriuje rašoma: „Plan tego zamku wymorgowano morg 4 przętów“, o 1585 m. Platelių dvaro inventoriuje minimos medinės smarkiai apirusios salos pilies sienos ir bokštai. Tie mediniai įtvirtinimai galėjo saugoti minėtą mūrinį pastatą ŠV salos krašte. Salos R pakrantėje aptikti ir ištirti mediniai įtvirtinimai yra senesni, skiriami XV a.

Labai reti radiniai (vos kelios geležinės vinys, puodyninio koklio rozetės pavidalo anga nuolauža, keletas nedidelių žiestų puodų šukių) ir tai, kad nesusidaręs kultūrinis sluoksnis, aiškiai rodo, kad Pilies saloje gyventa neilgai ir neintensyviai.

COMPLETION OF THE INVESTIGATION OF THE CASTLE SITE AT THE PLATELIAI LAKE CASTLE ISLAND

In 2005 the BRIAI completed archaeological excavations of the Plateliai castle site located on the Castle island of the Plateliai lake. The excavations started in 1997 (when the NW part of the island was excavated) and continued in 2001–2005. The total area investigated in 2001–2005 covered 347 m^2. In 2005 86 m^2 were investigated at the plot 7. Traces of a loose stones foundation (Fig. XXXIII) and fragments of a semi-wheel-made pot decorated with two wavy lines were found. The investigation revealed that on the E bank of the island there used to be a crib longhouse approximately datable to the 15th century. Habitation in the Castle island was short and not intensive, because the cultural layer failed to form and the finds were very scarce.

XXXIII pav. Platelių ežero Pilies sala. Medinų gynybinių įtvirtinimų pamatų liekanos plote 7. *V. Žulkaus nuotr.*
Fig. XXXIII. Plateliai lake Castle island; structural remains of wooden defensive fortifications discovered at the plot 7.